

ARTUR GRABAREK

PÓLKO (PGR), WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W ROKU 2010

(PL. 130–131)

Stanowisko AZP 60-67/29, w obrębie geodezyjnym Pólko PGR, gm. Piaseczno, położone jest 20 km na południe od Warszawy. Zlokalizowane zostało w przykrawędniej partii wysoczyzny doliny rzeki Jeziorki (**Ryc. 1**). Kulminacja terenu znajduje się około 6 m ponad poziomem zalewowym doliny. Stanowisko zaczyna się w połowie dość ostrego stoku i sięga ponad 200 m w głąb wysoczyzny.

Jego odkrycia dokonał w 1988 roku S. Woyda z Muzeum Starożytnego Hutnictwa Mazowieckiego w Pruszkowie. Ceramikę starożytną, reprezentującą przede wszystkim kulturę przeworską, zarejestrowano wtedy na powierzchni blisko 7 ha. Szczególnie licznie występowała w centralnej części obszaru. Oprócz ceramiki znaleziono żuźle dymarkowe. W części NW stanowiska odkryto duże (20–25 arów) koliste przebarwienie – warstwę kulturową, z którą związany był średniowieczny materiał. Ponadto, w trakcie prospekcji terenowej, natrafiono na pojedyncze zabytki krzemienne z okresu mezolitu/neolitu lub wczesnej epoki brązu.

W okresie od 28 czerwca do 27 lipca 2010 r., na zlecenie prywatnego inwestora, na stanowisku przeprowadzono ratownicze, szerokopłaszczyznowe archeologiczne badania wykopaliskowe. Prowadzono je w ramach sieci drożnej planowanej inwestycji – poszczególne ciągi dróg oznaczone zostały jako sondáže. W ich obrębie wytyczono wykopy badawcze, których szerokość wynosiła nie mniej niż 10 m. Pracami kierowali: mgr Artur Grabarek, mgr Tadeusz Morysiński i dr Adam Waluś z Pracowni Archeologicznych Badań Terenowych Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Ponadto w badaniach uczestniczyli mgr K. Danyś-Lasek i mgr P. Lasek oraz studenci IA UW.

Łącznie na omawianym obszarze przebadano powierzchnię około 110 arów. Zarejestrowano 143 obiekty pochodzące z różnych faz osadnictwa oraz blisko 6000 fragmentów naczyń glinianych, w tym 3 zachowane w całości. Ponadto w skład inwentarza weszło 9 przedmiotów metalowych, 11 zabytków krzemiennych oraz 455 kości zwierzęcych.

Ze względu na funkcję, w obrębie obiektów wyróżnione zostały: obiekty mieszkalne, jamy gospodarcze i produkcyjne (dymarki, wapiennik), dolki posłupowe, stanowiące zapewne relikty budownictwa mieszkalnego, oraz groby ciałopalne. Wstępna analiza materiałów zabytkowych, pochodzących z obiektów oraz znalezionych w warstwie humusu i warstwie kulturowej, pozwoliła na wyróżnienie poszczególnych faz zasiedlenia tego obszaru w okresie pradziejowym i wczesnośredniowiecznym.

Najstarszą fazę reprezentują 4 zabytki krzemienne związane z czasowym pobytom na omawianym terenie grup ludzkich ze schyłkowego paleolitu i mezolitu. Najstarszy z nich to narzędzie wnątkowe, wykonane na wiórze z krzemienia czekoladowego; natomiast z okresem mezolitu należy wiązać 3 kolejne wióry.

Osadnictwo ludności kultury łużyckiej reprezentowane jest przez co najmniej 8 obiektów. Były to stosunkowo niewielkie jamy o charakterze gospodarczym (**Ryc. 2**). Znaleziony w ich wypełniskach materiał zabytkowy, w postaci ułamków ceramiki, pozwala wstępnie datować czas ich użytkowania na okres Ha C i Ha D.

Kolejną fazę zasiedlenia omawianego terenu wiązać należy z kulturą grobów kloszowych. Omawianą jednostkę reprezentuje ciałopalny pochówek popielnicowy (obiekt 143), odkryty w południowej części stanowiska. Analiza antropologiczna wykazała, że w popielnicy zostały złożone szczątki dorosłej kobiety. Forma grobu, jak i wchodzące w jego skład naczynie ceramiczne, pozwalają datować pochówek na schyłek okresu Ha D i wczesną fazę starszego okresu przedrzymskiego.

Najliczniejsze przejawy osadnictwa na badanym obszarze wiążą się z kulturą przeworską. Bez wątpienia można do niej zaliczyć co najmniej 38 obiektów. W przeważającej większości są to różnego rodzaju jamy o charakterze gospodarczym i produkcyjnym. Wśród nich wyróżnia się obiekt 82, którego charakter z dużą dozą prawdopodobieństwa można interpretować jako mieszkalny. W rzucie poziomym miał on kształt w przybliżeniu prostokątny.

W trzech narożnikach oraz w części środkowej znajdowały się dużych rozmiarów otoczaki kamienne, będące zapewne podstawą pod drewnianą konstrukcję ścian i dachu. Podobną funkcję pełnił prawdopodobnie także obiekt nr 1. Miał on kształt nieregularnego owalu, o wymiarach 8×6 m, i nieckowaty przekrój. Z tego względu obiekt można interpretować jako półziemiankę (**Ryc. 3**).

W obu wyżej wymienionych obiektach znaleziono dużą ilość ceramiki. Najliczniejszą grupę stanowią materiały niecharakterystyczne, o powierzchniach chropowatych przez obrzucenie gliną i obmazywanie palcami. Są to przeważnie naczynia średnio- i grubościennie. Drugą grupę stanowią naczynia cienkościennie, o powierzchniach wyświeconych. Wśród nich dominują formy jedno-, dwu-, i trójczłonowe, o zróżnicowanych wylewach i krawędziach. Wszystkie zostały schudzone tłuczniem o różnej granulacji oraz piaskiem. Ponadto w wypełniakach obiektów dość licznie wystąpiły kości zwierzęce.

Z grupy obiektów o charakterze produkcyjnym wymienić należy obiekt 95. Był to piec służący do wypalania wapna, używanego najprawdopodobniej w procesie produkcji żelaza. Wskazują na to, znalezione w pobliżu obiektu, pozostałości kotlinek po piecach do wytopu żelaza.

W świetle wstępnej analizy chronologicznej materiałów zabytkowych, pozyskanych z obiektów oraz nawarstwień, czas funkcjonowania osady kultury przeworskiej odnieść można do schyłku młodszego okresu przedrzymskiego (fazy A₂–A₃) oraz fazy B₁ okresu wpływów rzymskich (**Ryc. 5:1–10**).

Jeden z najciekawszych obiektów omawianej kultury, o numerze 141, odkryto w południowej części badanego obszaru, w pobliżu wyraźnej granicy zasięgu stanowiska. Był to ciałopalny grób popielnicowy z resztkami stosu (**Ryc. 4**). Znalaziono w nim świetnie zachowane i bogato

zdobione naczynie, pełniące funkcję popielnicy, a także ułamki dwóch dalszych naczyń oraz zabytki metalowe: fragmenty zapinek brązowych, szydło oraz zachowany we fragmentach nóż (**Ryc. 5:11–17**). Omówiony pochówek nie jest jedynym, jaki został odkryty w obrębie badanego stanowiska. Już w trakcie nadzoru archeologicznego, prowadzonego podczas budowy wodociągu w 2006 r., odkryto 7 grobów kultury przeworskiej¹.

Podczas badań wykopaliskowych natrafiono także na jeden obiekt z okresu wczesnego średniowiecza (obiekt 100). Było to, zachowane niemal w całości, naczynie ceramiczne, odwrócone do góry dnem. Cechy formalne, stylistyczne i technologiczne pozwalają datować je na X–XI wiek.

W świetle przeprowadzonych badań wykopaliskowych można przyjąć z dużą dozą prawdopodobieństwa, że osada z relikami osadnictwa kultury łuzycyckiej zajmuje północną część obszaru stanowiska. Natomiast relikty kultury przeworskiej, zwłaszcza jamy gospodarcze oraz obiekty mieszkalne i produkcyjne, zlokalizowane są na całej przestrzeni stanowiska. Wymienione groby z wczesnej epoki żelaza i okresu wpływów rzymskich zarejestrowano w części południowej stanowiska. Wyniki wszystkich dotychczasowych prac archeologicznych dowodzą, że jego zasięg w tym kierunku jest większy niż to dotąd przyjmowano. Obecność analogicznych grobów na stanowisku nr AZP 60-67/30 pozwala przypuszczać, że stanowi ono położoną dalej na południe partię omawianej nekropoli, która rozciąga się prawdopodobnie także na terenie pomiędzy oboma stanowiskami (**Ryc. 1**).

Mgr Artur Grabarek
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
arturgrabarek@poczta.onet.pl

¹ Por. R. KOŁOMAŃSKI, *Wyniki badań archeologicznych uzyskane podczas budowy sieci wodociągowej w Siedliskach, gm. Piaseczno w 2006 r. AZP 60-67/29. Zadanie inwestycyjne pt: „Wodociąg*

tłoczny z SUW Siedliska do SUW przy ul. Żeromskiego w Piasecznie”, Warszawa 2007 (maszynopis w Mazowieckim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie).

ARTUR GRABAREK

**PÓLKO (PGR – STATE AGRICULTURAL FARM), THE MAZOWIECKIE VOIVODESHIP.
EXCAVATIONS IN 2010**

Site AZP ('Archeologiczne Zdjęcie Polski – Archaeological Record of Poland') 60-67/29 is situated c. 20 km to the south of the centre of Warsaw. It was localised in the edge part of the heights of the valley of the River Jeziorka. The culmination of the terrain is c. 6 m above the flood level of the valley. The site begins in the middle of a quite steep slope and extends to c. 200 m up the heights. It was discovered in the course of field survey in 1988 by S. Woyda from the Museum of Ancient Masovian Metallurgy in Pruszków.

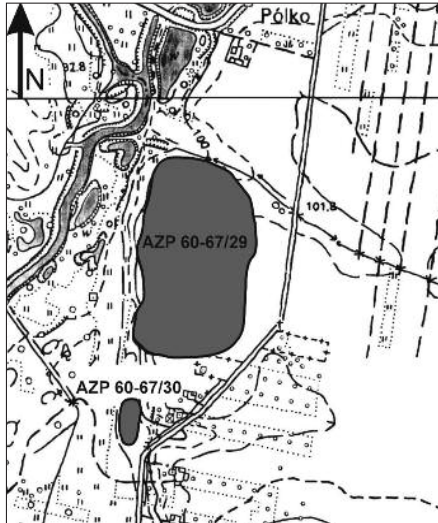
From 26 June to 27 July 2010 open-area rescue examinations were carried out there. They were related to a planned building development of the road network. A surface of almost 110 ares in total was examined in the discussed area. 143 features from various settlement phases and almost 6000 finds were recorded.

Based on their functions, the following features were identified: residential features, household and production pits (smelting furnaces, a lime kiln), post-holes which possibly were remains of residential buildings, and cremation graves. Initial analysis of finds from the features and those found in the humus and in the cultural layer allowed for an identification of individual phases of settlement of this area in the prehistoric and the early medieval periods. The earliest phase is represented by flint finds from the end of the Palaeolithic and the Mesolithic, i.e., the 10th–6th millennium BC. Chronologically later finds may be related to: the Lusatian Culture (Ha C/D), the Cloche Grave Culture (Ha D), the Przeworsk Culture (A₂–A₃/B₁) and the Early Polish Culture (10th–11th c.)

Translated by Grzegorz Żabiński

PLANSZA 130

Ryc. 1. Pólko. Zasięg stanowiska AZP 60-67/29.

Fig. 1. Pólko. Extent of Site AZP 60-67/29.

Ryc. 2. Pólko. Jama gospodarcza kultury lużyckiej (fot. A. Grabarek).

Fig. 2. Pólko. Household pit of the Lusatian Culture.

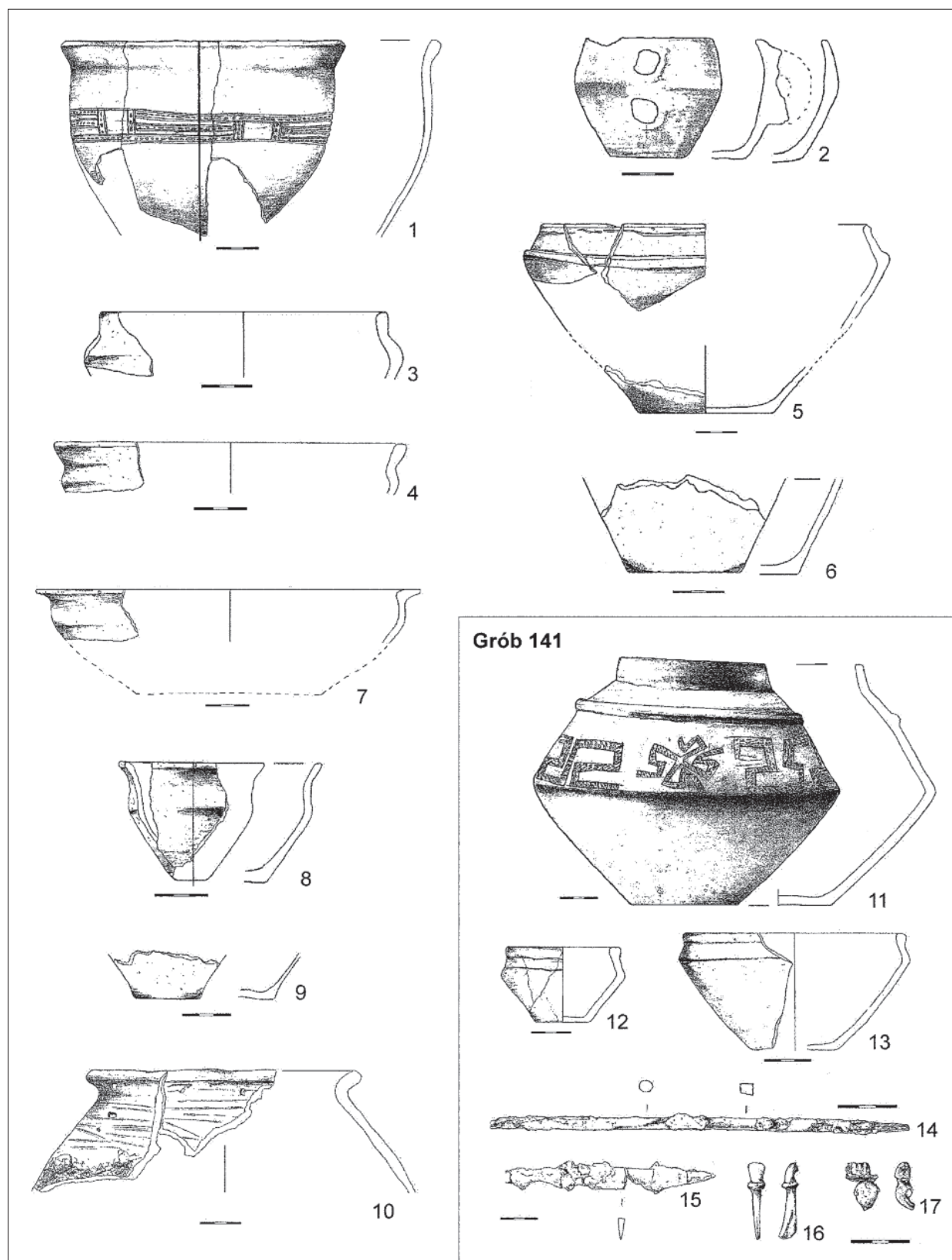
Ryc. 3. Pólko. Obiekt 1 – konstrukcja mieszkalna kultury przeworskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich – w trakcie eksploracji (fot. A. Grabarek).

Fig. 3. Pólko. Feature 1 – residential structure of the Przeworsk Culture from the Early Roman Period in the course of exploration.

Ryc. 4. Pólko. Obiekt 141 – ciałopalny grób popielnicowy kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (fot. A. Grabarek).

Fig. 4. Pólko. Feature 141 – cremation urn grave of the Przeworsk Culture from the Roman Period.

Ryc. 5. Pólko. Wybór zabytków kultury przeworskiej ze stanowiska (1–10) oraz inwentarz grobu – obiektu 141 (11–17): 1–13 – ceramika; 14, 15 – żelazo; 16, 17 – brąz (1–10: rys. K. Danys-Lasek, P. Lasek, 11–17: rys. A. Czubińska).

Fig. 5. Pólko. Selection of finds of the Przeworsk Culture from the site (1–10) and the inventory of the grave – Feature 141 (11–17): 1–13 – pottery; 14 and 15 – iron; 16 and 17 – bronze.